

Krigets fröjder – människans dunkla sida

Den hemska sanningen är att soldater inte alltid är enbart offer. De finns som njuter av kriget och ser det som livets intensivaste upplevelse. Svante Folin finner obekväma sanningar i kartläggningar som få velat göra.

Under andra världskriget intervjuade överste S L A Marshall och hans medhjälpare tusentals amerikanska soldater från 400 infanterikompanier som stridit mot japaner i Stilla havet och mot tyskar i Europa. Det förbluffande resultatet av denna stridssociologiska enkät var att endast 15-20 procent av soldaterna har gjort bruk av sina vapen i verkliga stridssituationer. Terrängen, det taktiska läget och fiendeeldens intensitet eller stridsvana tycktes inte spela någon roll – bara var femte soldat fungerade i strid. För att räknas som skytt krävdes bara att man avlossade några skott i fiendens riktning. De som inte sköt gömde sig inte eller flydde utan riskerade ofta livet genom att rädda sårade, hämta ammunition eller springa med bud. Marshalls slutsats var att den normale sunde soldaten som väl klarar av stridens fysiska och psykiska stress likväl hyser en stark inre motvilja mot att döda en människa – "Vid den kritiska punkten blir han en vapenvägrare". Marshallrapporten "Men against Fire" slog ned som en bomb i olika militärledningar. Där hade man fromt utgått ifrån att genomsnittssoldaten skulle döda i strid av den enkla anledningen att han hade fått order om det och för att skydda sitt eget och kamraternas liv. Utbildningsproblemet var uppenbarligen inte att hålla skjutgalningarna i schack utan att förmå den kryptopacifistiska majoriteten att över huvud taget begagna sina vapen när det gällde liv eller död. (I Vietnam sköt 95 procent med en träff på 50 000 skott.) Morgonen den 16 mars 1968 började 105 amerikanska soldater tillhörande kompani Charlie att massakrera innevånarna i den lilla vietnamesiska byn Son My. När löjtnant William Calley och hans män tog en lunchpaus hade de under några timmar drivit ihop och mördat cirka 500 obebäpnade civila. Dessförinnan hade kvinnor våldtagits vaginalt, analt och oralt. Vaginer hade spräddats upp med knivar, barn genomborrats av bajonetter, lik skalperats, djur slaktats och hyddor bränts ned. Vissa soldater grät när de öppnade eld mot skaror av försvarslösa gubbar, kvinnor, barn och bebisar. Inte vid något tillfälle mötte de något motstånd annat än böner om nåd. Efter förrättat värv brände soldaterna ned ytterligare några byar och tog sig därefter ett uppfriskande havsbad. Enligt ett vittne var stämningen i kompaniet god och ingen kunde drömma om att några av dem ett år senare skulle ställas inför krigsrätt. (25 soldater åtalades, men bara löjtnant Calley befanns skyldig och dömdes till livstids fängelse. Dygnet efter domen överhöljdes president Nixon av mer än hundra tusen brev och telegram som krävde att Calley skulle frikännas. En väckelsepredikant jämförde domen med korsfästelsen. Nixon förvandlade fängelse till husarrest och tre år senare var Calley en fri man.) Ingenting tyder på att Calley och hans mannar var psykopater eller sadister - de var i likhet med flertalet nazistiska bödlar så kallade vanliga män. De som har deltagit i militära övningar har sannolikt ägnat en tanke åt hur man skulle ha reagerat om det hade varit på riktigt. Den vanligaste oron inför elddopet tycks vara förknippad med tankar på att man skulle bete sig fejt eller bryta ihop. I den manliga mystiken är krig det ultimata mandomspövet. Att tappa ansiktet ter sig för många värre än döden. Litteraturen överflödar av skildringar om hur soldater mer eller mindre framgångsrikt lyckas betvinga sin skräck i "stålorkanen". Betydligt ovanligare är förstahandsredogörelser för hur det känns att döda någon. Den akademiska militärhistorien är anmärkningsvärt anemisk. Slagfältets blod, skit, svett och tårar abstraheras gärna till geometriska figurer inbegripna i en koreografi vars rörelsemönster indikeras av pilar. I en sådan version av till exempel första dagen i slaget vid Somme där 60 000 briter stupade på några timmar är den bakomliggande verkligheten knappast skönjbar. Att soldater dödas i krig har intill helt nyligen varit ett accepterat faktum, att soldater dessutom dödar tycks däremot tänga tabugränsen. Du skall inte döda - det har den mordiske Jehova befallt. Ur etisk synpunkt är det klart bättre att bli dödad än att döda, bättre att vara offer än att vara bödel. Med "An Intimate History of Killing : face-to-face killing in twentieth-century warfare" vill Joanna Bourke, professor vid London University, återinföra dödandet i krigshistorien. Det nya ämnet "killologi" behandlades nyligen på en internationell konferens i London under rubriken "The Cultures of Killing". Bourkes källmaterial koncentreras på brittiska, australiensiska och amerikanska veteraners upplevelser under två världskrig och Vietnamkriget. Även om man stundom kan ifrågasätta Bourkes